

KŐMÍVES TIBOR

KASSA KÖZIGAZGATÁSA 1840–1861

A tanulmány a 19. századi Felső-Magyarország egyik legjelentősebb központjában fellelhető hivatalrendszerrel, illetve az egyes hivatalok adminisztrációjában betöltött szerepével, áttekintésével foglalkozik. A Kassa városi hivatalrendszer az egyik legnagyobb múltra visszatekintő hivatali berendezkedés Magyarországon, mivel a városnak a középkortól egészen a jelenkorig állandó hivatali rendszere működött, így nemcsak a magyarországi, hanem a kelet-közép-európai városok közt is előkelő helyet foglal el a városi adminisztráció hagyományát tekintve. Kassának már a középkortól önálló hivatali levéltára volt, amely szerencsésen fennmaradt, így a hivatali adminisztráció, a városi archontológia kutatásában is kiváló lehetőségeket biztosít. Kassa Város Levéltárában őrizték azokat az értékes középkori, kora újkori jogtörténeti dokumentumokat, okleveleket is, amelyeket több város is követendő példaként alkalmazott, ahogyan a város hivatali gyakorlatát is. A „kassai jog” (*libertas civium de Cassa*) cancelláriai gyakorlatát előszeretettel alkalmazták a környező szabad királyi városok (Eperjes, Bártfa, Lőcse, Kisszeben) is mindennapi hivatali ügyvitelükben.¹

A Kassa szabad királyi város rendjének és működésének fenntartását célzó rendeleteket a külső és belső városi tanácsa alkotta meg a közép- és a kora újkorban. A szabad királyi városok középkori jogosítványai, rendi státuszuk, választójoguk azonban a 19. század közepéig fennmaradt, a város választói és választottjai csak polgárjoggal rendelkező személyek lehettek. II. József rendeletei elvették egy időre a város autonómiáját, mert Kassát ugyan kerületi székhellyé tette, de több szabad királyi várossal együtt megfosztotta önrendelkezésétől. A bírói hivatal ekkor élethossziglan tartott, a bírót csak a királyi biztos mondathatta le. A királyi rendelet értelmében a bíró határozta meg, hogy mikor és hány alkalommal válasszák meg a városi tanácsot, alapjaiban korlátozva a szabad királyi város hagyományos önkormányzatiságát. A törvénykezés jogát, kivéve a bűnügyeket, megtarthatta a város, bűnügyekben az állami törvényszék ítélte. A városi törvényszéknek a nemesek is alá voltak rendelve, ugyanakkor a halálbüntetést eltörölték. II. József rendeleteit halála előtt visszavonta, így Kassa esetében is visszaállításra kerültek a megszüntetett jogok, a jegyzőkönyveket ismét latinul kezdték el vezetni, újra megválaszthatta bíróját és tanácsnokait és újra felállíthatta a városi törvényszéket.²

1 Halaga, R. Ondrej: A kassai városi könyvek (1394–1737). Levéltári Híradó 7. (1957) 3-4. szám. 518.

2 Abaúj-Torna vármegye és Kassa. Szerk. Borovszky Samu. Bp. 1896. 94.

A kései rendiség korában a szabad királyi városok, így Kassa polgárságát is fontos társadalmi változások formálták.³ A polgárság jogállása szorosan összefügg az alföldi városok népességnövekedésével, és ezzel egyöntetűen a felföldi városok súlyának, fontosságának, illetve erejének csökkenésével járt.⁴ Míg a 18. század végétől a 19. század közepéig az alföldi szabad királyi városok népessége közel 75%-kal gyarapodott, addig Felső-Magyarországon, ahol jóval több volt a szabad királyi város, népességük csupán 15%-kal emelkedett.⁵ Ez is hozzájárult, hogy a polgárság és a szabad királyi városok kérdése a reformkori országgyűléseken számos vita tárgyát képezte, főképp a vármegyei nemesség részéről. A kritika többnyire a városok kis méretét, lakosságának csekély számát és elmaradott gazdasági szerepüket bírálta.⁶ A királyi városok csökkenő gazdasági és kulturális szerepét a vármegyei követek abban látták, hogy egyrészt a király túlzott befolyása alatt álltak, a nyugati országok városaival összehasonlítva viszont a hazai városok polgárainak és lakosainak nemzetiségi összetétele különbözött az ország nemzetiségi arányszámától, ezért a magyar nemesség képviselői tartottak tőle, hogy ez a kevert etnikumú népesség sohasem lesz magyar nemzetiségű, soha nem fog igazán a magyar nemzethez igazodni.⁷

A korabeli demográfiai mutatók is igazolják, hogy a 19. század harmincas éveire jelentős számú szlovák lakosság van jelen Kassán is. Wick Béla Kassa-monográfiájában kiemeli, hogy a város őslakos polgárainak érintkezési nyelve e korban a magyar, a német és a szlovák nyelv, de nagyon sokan beszélnek francia nyelven és többen angolul is.⁸ Fényes Elek 1837. évi statisztikai művében megállapítja: „*Nyelvökre nézve magyarok, németek és tótok – a németek azonban számosabbnak tetszenek a magyaroknál.*”⁹ Fényes 1851-ben számokat is közöl: 4738 tót, 2904 magyar, 2592 német, 729 izraelita, 100 cigány, 2838 pedig külföldi és belföldi idegen. A neves régész és művészettörténész, Henszlmann

-
- 3 Kassa esetében részletesen feldolgozta: *Czoch Gábor*: A polgárság és a polgárjog változásai Kassán a 19. század első felében. In: „A városok szíverek.” Tanulmányok Kassáról és a reformkori városokról. Bp. 2009. 94–148.
 - 4 A kérdéssel a 20. század 70-es és 80-as éveiben számos tanulmány foglalkozott. A teljesség igénye nélkül a legjelentősebbek: *Vörös Károly*: A magyarországi társadalom 1790–1848. In: Magyarország története 5/1–2 1790–1848. Szerk. Mérei Gyula - Vörös Károly. Bp. 1980. 1. 547–601.; *Bácskai Vera – Nagy Lajos*: Piackörzetek, piacközpontok és városok Magyarországon 1828-ban. Bp. 1984; *Bácskai Vera*: Városok és városi társadalom – 18. sz.). Demográfia, 3–4. (1989) 157–187.
 - 5 *Vörös K.*: A magyarországi társadalom i. m. 548–549.
 - 6 *Czoch Gábor*: A városi identitás és a polgárság nemzeti hovatartozásának kérdése Magyarországon a 19. század közepén. In: Nemzet a társadalomban. Szerk. Fedinec Csilla Bp. 2004. 58.
 - 7 *Czoch Gábor*: Városfogalom, városok és polgárság a reformkorban. In: 50 éves a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem 1998. okt. 1-3. ülészak, I–III. Szerk. Temesi József Bp. 1998. II. 1179.
 - 8 *Wick Béla*: Kassa története és műemlékei. Kassa 1941. 178.
 - 9 Idézi: *Czoch Gábor*: Kassa polgársága a 19. század első felében. Limes 11. (1998) 2-3. sz. 72.

Imre szintén a német polgárság túlsúlyát emeli ki 1846-ban, de megemlíti, hogy a fiatal generáció kezd közelíteni a magyar nyelvhez. „A magyarságot itt, mint mindenütt, általában a közép nemesség teszi, állandó lakást azonban aránylag csak kevesen tartanak közülük a városban, mert a Kassán lakástól elidegenítheti őket a fő nemesség kizáró osztályszelleme.”¹⁰ 1740 és 1820 között Kassa lakossága 5800-ról 12-13 ezerre emelkedett.¹¹ A kassai lélekösszeírások a 18. század végétől az 1830-as évek közepéig a szlovák népesség szerény ütemű növekedését mutatják. Az 1787. évi II. József-féle népszámlálás 7905 fős kassai lakosságot mutatott,¹² majd az első fennmaradt városi lélekösszeírás 1788-ban érdekes módon 7537 főt számlált. A lakosság számának emelkedése az 1830-as évek végén gyorsul fel, a legnagyobb ütemű növekedés az 1850/60-as években tapasztalható. Az 1836 és 1838 közötti évek lélekösszeírása 10 300 főt számlált, majd 1839-ben 11 000 fölé emelkedett Kassa lakosságának száma, 1844-ben már közel 13 000-et tett ki, végül az utolsó lélekösszeírás 1847-ben a 14 000 főt is meghaladta.¹³ Az első olyan hivatalos statisztika, amelyben az etnikai viszonyokat is felmérték, csak 1850-ben keletkezett, így a korábban felsorolt adatok csupán becslések, bár Fényes Elek adatai igazán körültekintőek, az 1850-es népszámlálás Fényes 1840 körüli adatainak helyességét bizonyítja.¹⁴ Ondrej Halaga szlovák mediévista, aki a város levéltárát is rendezte, Kassa reformkori nemzetiségi összetételről értekezve a szlovák nemzetiség abszolút többségéről beszél Fényes Elek és Johann Plath műveire hivatkozva, szerinte a csak szlovákkul beszélő lakosok száma az 1860-as évek elején 8473 volt,¹⁵ hozzáteszi, hogy akik tudtak latinul, azok beszéltek szlovákkul is Kassán.¹⁶

Kassa esetében bár a nemzetiségi mutatók nem voltak túl szimpatikusak a politizáló nemesség szemében, másfelől azonban a 19. század közepére már a lakosság és a polgárság számaránya növekvő tendenciát mutatott. A reformkorban érvényben lévő rendi alkotmány értelmében polgárnak csak a szabad királyi városok polgárjoggal rendelkező lakosságát tekintették. Bácskai

10 Henszlmann Imre: Kassa, szabad királyi város. In: Magyarföld és népei. Pest 1846. I. füzet. 15–20. Idézi: Czoch G.: Kassa Polgársága a 19. század első felében i. m. 72.

11 Az Athenaeum 1840. június 4-i száma alapján közli: Kiss László: A szlovák nemzeti tudat születése. Acta Academiae Paedagogicae Agriensis XXXII. Szerk. Gebei Sándor. Eger 2005. 21.

12 Az adatokat közli: Pozsgai Péter: II. József népszámlálása Abaúj-Torna megyében. In: A KSH NKI 2004. évi Történeti Demográfiai Évkönyve. Szerk. Faragó Tamás – Óri Péter. Bp. 88.

13 Czoch Gábor: Területi és térszerkezeti változások Kassán a 19. században. In: Parasztok és polgárok; Tanulmányok Tóth Zoltán 65. születésnapjára. Szerk. Czoch Gábor – Horváth Gergely Krisztián – Pozsgai Péter. Bp. 2008. 44.

14 Dobszay Tamás – Fónagy Zoltán: A rendi társadalom utolsó évtizedei. In: Magyarország története a 19. században. Szerk. Gergely András. Bp. 2003. 81.

15 Johann Plath: Kaschauer Kronik. Kaschau 1860. 45–47.; Halaga, R. O.: A kassai városi könyvek i. m. 17.

16 Plath, J.: Kaschauer i. m. 17.; Halaga, Plathot idézve, 1161-re teszi azok számát, akik latinul, egyben szlovákkul is tudtak.

Vera munkáiban rámutatott, hogy a 19. század első felében a valóságos városi szerepkör és a város jogi fogalmának szétválásából következően „a polgárjogi fogalma sem azonosítható a városi funkciók betöltésében fő szerepet játszó társadalmi réteggel, s még kevésbé a tőkés rendszer kialakulását előkészítő polgári elemekkel”.¹⁷

A város nemzetiségi összetétele a hivatali ügyintézés és a város adminisztrációját nem befolyásolta számottevően. Kassán teljesen megszokott volt a többnyelvűség, amely nem okozott problémát a hivatali ügyintézés menetében.¹⁸ Kassa város teljes lakossága az első, 1784–1787 közötti népszámlálás szerint 7590 fő volt,¹⁹ Ludovicus Nagy 1828-as összeírása alapján ez a szám 13 606-ra nőtt,²⁰ majd Kassa város tanácsának 1847. évi összeírásában 14 790 lelket számoltak össze, ami azt jelenti, hogy Kassa lakosságának növekedése a felső-magyarországi városok összehasonlításában is kiemelkedett, mivel 60 év alatt csaknem megkétszereződött.²¹ A polgárjogot nyertek aránya viszont enyhén csökkent a vizsgált időszakban. A II. József korabeli összeírás szerint 461 polgárt jegyeztek be, ami a teljes népesség mindössze 6,1%-a. Az 1828-as országos összeírás 529 polgárt mutatott ki, ez a Ludovicus Nagy által megadott népességszámnak 3,9%-a,²² a városi lélekösszeírások népességaadata szerint pedig a „hivatalos” polgárok aránya a teljes népességre vetítve 5,4%. A város irányítása természetesen a polgárjoggal rendelkezők kezében összpontosult. Kassán a 18. század végétől az újonnan polgárjogot nyertek foglalkozásainak aránya is jelentősen átalakult. Míg a 18. század végén túlnyomórészt kézművesekből és kereskedőkből kerültek ki az új polgárok (a céhes iparosok jelentős befolyással bírtak a város vezetésében is), a 19. század közepére a polgárjogot kérelmezők körében megnőtt az értelmiségiek, tisztviselők és hivatalnokok aránya. A heterogén újpolgárság kialakulásában jelentős mértékben jelent meg a nemesek számaránya is, sőt a polgárjog elnyerése a 19. század első felében nyitott volt az arisztokraták előtt is. A 18. század 80-as éveitől a 19. század derekáig összesen 149 nemes vette fel, ami a teljes polgárjoggal rendelkezők 6,3%-a.²³

17 *Bácskai V.: Városok* i. m. 177.

18 Kassa hivatali nyelvhasználatáról részletesebben: *Kőmíves Tibor: „Búcsú a latin nyelvtől”. A kassai közigazgatás nyelváltása 1840-ben. Fórum – Társadalomtudományi Szemle* 12. (2010) 2. sz. 95–106.

19 Az első magyarországi népszámlálás 1784–1787. Szerk. Danyi Dezső – Dávid Zoltán. Bp. 1960. 368.

20 *Ludovicus Nagy: Notitiae Politico-Geographico-Statisticae Inclyti Regni Hungariae I–II.* Buda 1828. I. 471.

21 Archív mesta Kassa (a továbbiakban: AMK) Zbierky, Súpisý domov, obyvatelov (DO). *Conscriptio animarum in gremio Liberae Regiaquae Civitatis Cassoviensis, 1847.; Czoch G.: A polgárság* i. m. 98.

22 Czoch Gábor túlzónak tartja ezt az adatot a teljes népességszámra tekintve. *Czoch G.: A polgárság* i. m. 99.

23 Uo. 120.

Nem beszélhetünk azonban a polgárjog eljelentéktelenedéséről,²⁴ ehelyett inkább a tartalmának, jelentésének átalakulása történt meg, ugyanis mindinkább a városi elithez való tartozást fejezte ki.²⁵ A 19. század első felében a városi elitet még mindig többnyire a kézművesek alkották Magyarországon, ezzel ellentétben a fennmaradt polgárkönyvek alapján Kiszzeben (ma: Sabinov, Szlovákia) után legnagyobb számban Kassán csökkent az újonnan polgárjogot nyertek között a kézművesek aránya. A polgárjogot nyert kereskedők számaránya azonban a 19. század elejéhez képest országos szinten és Kassán is nőtt, az 1843–1847-es időszakban Kassán ez az arány 20% körül mozgott, meghaladva az országos 12% körüli átlagot. Ekkor növekszik meg Kassán a szellemi foglalkozásúak, köztük a tanult hivatalnokréteg csoportja is, amelynek már nem a kézművesség, a kereskedelem vagy a mezőgazdaság volt a fő keresete, hanem hivatásából élt. A vizsgált fél évszázad folyamán jelentős változások történtek a polgárság társadalmi összetételében is. Míg a 19. század elején a kassai polgárság még a céhes mesterek, kézművesek és boltos kereskedők világával volt elsősorban azonosítható, a század közepére jelentősen változott e kép. A 19. század közepére a kassai polgárság – foglalkozását, megélhetési módját tekintve – jóval változatosabb társadalmi csoporttá alakult át, miközben a kézművesek aránya csökkent, ugyanakkor mind több kereskedő, vállalkozó és szellemi foglalkozást űző személy jelent meg a városban. Miközben a polgárság mint rendi-jogi kategória változatlanul élt tovább, a társadalmi gyakorlatok megváltoztatták tényleges tartalmát, módosítva ezáltal a jelentését is, ráadásul városonként különböző tartalommal és háttérrel.

Kassa vagyonos gazdasági elitjét az arisztokrácia képviselte, amelynek volt ugyan háza (palotája) a városban, és a téli szezont általában Kassán töltötte, gazdasági potenciálját azonban földbirtokainak és szőlőinek köszönhette. A gazdasági elit azonban még a 19. század 20-as, 30-as éveiben sem jelent meg a városi hivatalviselők között, ekkor még az előkelő városi hivatalnokok között sem találunk arisztokratákat. Csak az 1840-es években tűnnek fel főrendűek a magisztrátusban, és ez a jelenség 1848-ra csúcson sodik ki, amikor egy gróf lesz a polgármester Kassán Dessewffy Ferenc²⁶ személyében.²⁷ Ez a reformkorig elképzelhetetlen lett volna, mivel addig a városi hivatal belső elrendezése megőrizte a középkori városi kiváltságok alapján létrejött zárt hivatali berendezkedést, amelynek hivatalnokai a polgárjoggal rendelkező, polgári jogállású kassaiakból

24 Vörös K.: A magyarországi társadalom i. m. 548–549.

25 Czoch G.: A polgárság i. m. 144.

26 Cserneki és tarkeői gróf Dessewffy Ferenc (Finta, 1798 – †Finta, 1868), 1848-ban Kassa polgármestere és egyben az ítélőszék és a kassai Honvédelmi Bizottmány elnöke. 1819-ben vette feleségül gróf Csáky Antal lányát, Alojziát. Apósa halála után lett háztulajdonos Kassán, mégpedig az apósa által 1801 és 1805 között építtetett impozáns klasszicista kétemeletes palotát örökölte meg. Ebben az épületben szállt meg 1821-ben a városon történt átutazása során I. Sándor orosz cár is.

27 AMK Stredná manipulácia (a továbbiakban: R/2) Tanácsulési jegyzőkönyvek 1830–1861 (a továbbiakban: Prot.), 1848 n. 3014.

rekrutálódott. Azzal, hogy Kassán „beengedték” az arisztokráciát a városi főhivatalnokok közé, a középkori értelemben vett polgári réteg háttérbe szorult, mindez elősegítette a modern professzionális hivatalnokréteg kialakulását is.

Bár arisztokraták is éltek Kassán, a legnagyobb földtulajdonnal mégis a város rendelkezett, közel 9000 kataszter hold allodiális földterületet művelte-tett.²⁸ Kassa királyi városként a középkortól maga is földesúr volt, joghatósága alá még 1845-ben is 18 jobbágyfalu tartozott, és ezek nagy többségét már a 16. században is magáénak tudhatta.²⁹ A legtöbb jobbágyfalu a város körül feküdt, de Abaúj vármegyében távolabb is voltak birtokai Kassának: a középkor végétől a dél-abaúji Forró és Garadna is a kassai polgárok közösségében tisztelte földesurát és egyházi patrónusát. A szabad királyi városok kiváltságai közé tartozott, hogy birtokokkal rendelkezhettek, és mint birtokosokat a Magyar Udvari Kamara ellenőrizte őket. A jobbágyfalvakat Kassa főbírája irányította, magisztrátusa révén szervezte a falvak piacait, postatevékenységét, gyakorolta a kocsmatartás, sör- és pálinkafőzés, mézszárszéktartás és húsmérés, az örletés, a méz-, cserép- és tégláégetés, a kőbányászás kisebb királyi haszonvételi jogát, az uradalmi erdőségekben a kassai főbíró szabta meg a földesúri erdők használatának kereteit: a makkoltatás, illetve a tüzelőre, házépítésre vagy akár a koporsó készítésére való faanyag használatát. A város kegyurasága alá tartoztak a helyi plébániák és plébánosok is. A falvak úrbéres kötelezettségeket fizettek Kassának. A földesúri függés mind a falu jobbágyainak, mind a város polgárainak érintette a mindennapi megélhetését, ezért igen szoros kapcsolat alakult ki Kassa és jobbágyfalvai közt.³⁰

Kassai földjein is elsősorban falvainak jobbágyai dolgoztak, azaz robotoltak, esetleg zsellérként működtek, őket a tanács az általa kiküldött biztosok segítségével irányította. A jobbágybirtokokkal, csakúgy, mint a városi hivatalokkal folytatott állandó kommunikáció nagyon fontos feladata volt a városi tanácsnak. A falvak lakossága, ahogyan a kassai hóstáton, azaz a külvárosban lakók nagy része is, írástudatlan volt, bár a faluközösségeknek volt ún. szolgabírájuk, de sok esetben ő sem tudott írni, ezért a falvak a városhoz intézett leveleiket egy írást ismerő személlyel vagy az uradalom valamelyik tisztviselőjével, esetleg a kiküldött városi biztossal írást írták meg. A szlovák lakosok által lakott Kassához közeli falvak (pl. Mislóka, Béla, Tőkés, Hámor; ma: Myslava, Košická Belá, Vyšný és Nižný Klátov, korábban Vyšný és Nižný Tejkeš, Košické Hámre, Szlovákia)³¹

28 *Hospodársky život v Košiciach v rokoch*. I. köt. Vál., kiad.: Mária Mihóková. Košice 1984, 27.

29 *Czoch Gábor*: A város mint földesúr. Kassa és falvai a jobbágyfelszabadítás előtti években. *Korall* 50. (2012) 63–81.

30 *Kállay István*: A városi önkormányzat hatásköre Magyarországon 1686–1848. Bp. 1989.; *Kállay István*: Városi bíráskodás Magyarországon 1686–1848. Bp. 1996.; *Czoch G.*: A város mint földesúr i. m. 64.

31 Egy példa Kassa és egyik jobbágyfalva, Hámor kommunikációjára: Hámoriak 1831-ben vasanyagot kérnek a várostól, mert több kocsijuk a vashiány miatt annyira tönkrement, hogy nem tudják használni. A város erre válaszul közli, hogy szerezzen magának máshonnan vasat a falu. A bejegyzés latin nyelvű, és nem tér ki a jobbágyok

lakossága olyan írástudóval, hivatalnokkal íratta leveleit, aki szlovákul is tudott, de a jobbágyok kérését általában magyarul vetette papírra.

A város hivatalrendszerének kialakulását és folyamatos változását, fejlődését a modern korban is befolyásolták azok a királyi privilégiumok, amelyeket Kassa szabad királyi városként az évszázadok folyamán megszerzett. A privilégiumok birtokában a város megszervezhette saját hivatalrendszerét, és olyanná alakíthatta, hogy a hivatalok hierarchiája, adminisztrációs rendszere joghatóságának és igazgatásának minden területét lefedje.

Kassán a tisztújításokat a kora újkortól kezdve általában január első napjaiban, többnyire Vízkeresztkor tartották.³² A korábbi tisztújítások menetéről nem minden esetben rendelkezünk elsődleges forrásokkal, mivel ezt az akkori jegyzőkönyvek nem rögzítették.³³ A kora újkorban egy szemtanú utazó, *Simplicissimus* tudósított a tisztújítások menetéről Kassán: Az alábbi ceremóniákat végzik évente a Háromkirályok ünnepén [Vízkeresztkor] tartott bíróválasztáson. A várost bezárják, és a főmender [azaz a szószóló], együtt az összes nemzetiséget – magyarokat, németeket, vendeket (szlovákokat) –, illetve vallást – katolikust, evangélikus és reformátust – képviselő száz emberrel, a Városházára megy, ahol új főbíróválasztanak, vagy pedig újráválasztják a régit, közös elhatározással és akarattal. Miután ez végbement, körmenetet alkotva, együttesen felmennek a temetőkertbe, amelyet sűrűn betérítenek szalmával. A menettel együtt jön a régi főbíró, illetve a tanácsstagok is. Az összes céh és kézműipar tagjai már a temető előtt állnak, egy boton vagy más módon tartva kézműves dolgaikat, így fejezve ki tiszteletüket és szerencsekívánatukat az új főbírónak, majd a nevét kiáltják, és gyorsan a Városházára viszik, amely előtt már vár rá egy új hatlovas szekér, megrakva magasan hosszú fényezett tölgyfa gerendákkal, és a kocsit így a házához viszik. A fákat a főbíró egy egész évig nem használhatja fel, hanem, így mondják, ha a főbíró áruláson kapnák, és árulása bebizonyosodik, a gerendákból rakott máglyán élve égetik el, a kocsival együtt.³⁴

A 19. század közepére a kassai tisztújítások rendszeressége megváltozott. Míg a 18. század végén még évente tartottak választást, addig a 19. század elején már egyre gyakoribb a korábban megválasztott főbíró, a többi tanácsos és a hivatalnok megbízásának megújítása a következő évre, így a *restauratio* helyett *renovatio*-t hajtanak végre. A rendszertelen választás eredménye, hogy a reformkorra már csak 3-4 évente tartanak teljes, a belső és külső tanács tagjaira is kiterjedő választást. Az 1830-as választást követően pedig már csak

nyelvhasználatára. AMK R/2 Prot., 1831 n. 1804.

32 *Osváth Gyula*: Adalékok Kassa város közjogi helyzetéhez és közigazgatási szervezéséhez I. Lipót koráig. Kassa 1918. 67. *H. Németh István*: Kassa város archontológiája – Bírák, belső és külső tanács 1500–1700. 2006. 8.

33 *Uo.* 8.

34 *Johann Christian Seiz*: Ungarischer oder dacianischer Simplicissimus vorstellend seinen wunderlichen lebenslauff und sonderliche begebenheiten gethauer reisen. Lipcse 1854. 126.

1835-ben, 1841-ben, 1846-ban és 1848-ban kerül sor tisztújításra.³⁵ Az 1846-os tisztújításkor a város szerette volna magát függetleníteni az uralkodói engedélytől, mivel a korábbi évszázadok folyamán az udvar folyamatos korlátozásainak köszönhetően a városi tisztújítást a Magyar Királyi Helytartótanács és a Magyar Királyi Kamara engedélyéhez kötötték, és lebonyolításukat erre a célra kiküldött királyi biztos felügyelete alá helyezték.³⁶ A város vezetése nem akart ebbe beletörődni, és a 19. század 30-as és 40-es éveiben kérvényekkel próbálta elnyerni a választás függetlenségét. De az 1846. évi tisztújításkor sem sikerült függetleníteni magukat, mivel a választás napján előbb a székesegyházba mentek, majd ünnepélyes küldöttség kereste fel szállásán a felügyelő királyi biztost, és a városházára kísérte.³⁷

1846-ban összesen 77 funkcionáriust választottak meg a városban. A város élén a bíró állt, aki leginkább a polgárjogi és büntetőjogi perekben bíraskodott a városban. Helyettese a polgármester, akinek feladatkörébe tartozott a városi adminisztráció vezetése, koordinálása. Mindkettőnek rendelkezésére állt egy 11 fős tanács. A 12. főnek a polgárnokot (néptribunust) tartották. A 11. tanácsnok általában a főkapitány volt, aki a rend és nyugalom megtartásáért felelt a városban. A bíró, a polgármester és a főkapitány ún. kolumnáris, tehát oszlopos tagoknak számítottak a tanácsban. A gazdasági és jogi ügyekkel foglalkozó külső tanács 65 tagból áll, és emellett felügyelte a belső tanács munkáját. A jegyző és annak hivatala egy főjegyzőből, két fizetett és két címzetes aljegyzőből, 1 hivatalnokból, 3 írnokból, 2 fizetett és 8 címzetes fogalmazóból és 3 diurnistából állt. A város Ügyészi Hivatalának tagja volt egy tiszti ügyész, egy ügyész, aki a városi javakkal foglalkozott, és 8 címzetes ügyészhelyettes. A következő hivatal a városi számvevőség, melynek választott tagjai: két kamarás, 2 hivatalnok a város vagyonának nyilvántartására, 8 kincstárnok és adószedő. A város hivatalának fontos része az Egészségügyi Hivatal, amely az ispotályt is irányította. Az Egészségügyi Hivatal része a 3 orvos, 2 sebész és a kórház két hivatalnoka. A Gazdasági Hivatal számára 12 fizetett tisztviselő állt rendelkezésre, ebben benne voltak külsős hivatalnokok is. A rendfenntartás hivatala a Kapitányi Hivatal volt, melynek vezetője a főkapitány volt, és a segítői 5 rendőr, 2 mezőőr, vásárbírák és a városi tisztaságot ellenőrző felügyelők. Az utak és utcák hivatalának 10 hivatali tisztviselője volt (mérnök, építész, építőmester, útfelügyelők). Az Erdészeti Hivatal számára a tanács 10 hivatalnokot és erdészt (erdőkerülőt) biztosított. Az Árvaszéknek 2 kurátora volt.³⁸ Ezenkívül még az egyes külvárosi negyedekbe hóstáti bírákat is kijelöltek, akik, tisztségük megnevezésével ellentétben, inkább voltak

35 AMK Supplementum H. III/2. Liber Restauratorum alapján Czoch Gábor végezte el az elemzést. *Czoch Gábor: Városi tisztújítás Kassán 1848-ban. Századok* 149. (2015) 1113.

36 *Oszetzky Dénes: A hazai polgárság társadalmi problémái a rendiség felbomlásakor.* Bp. 1935. 51–82.

37 *Czoch G.: Városi tisztújítás i. m.* 1114–1118.

38 *Mestská správa v Košiciach v rokoch 1848–1945. Tematická bibliografia. Összeáll. Jozef Kirst – Michael Potemra.* Košice 1984. 25–26.

rendfelügyelők, minthogy bíraskodtak volna. Minden egyes tisztviselőt a tanács ellenőrizte, és neki tartoztak elszámolással. A hivatali funkció fizetéssel és természetbeni juttatásokkal is járt. A reformkorban a polgárok általában éltek a korábban megválasztott képviselők újraválasztásának megszokásával, így előfordult, hogy egy-egy mandátumot akár 3–6 éves cikluson keresztül megtartottak. A fennmaradt levéltári dokumentumok alapján elmondható, hogy a városi hivatalrendszer magasabb színvonalon működött, mint a szintén városban székelő Abaúj-Torna vármegyei adminisztráció. A városi adminisztráció 1848-ig a középkori „demokratikus” megszokások, szabadságjogok és kiváltságok szerint igyekezett működni, és az évszázadok alatt csökkentett jogokat igyekezett visszaszerezni. A középkorból átörökölt zárt városi társadalom viszont a 19. század 40-es éveire a termelés kapitalizálódásával, a lakosság gyarapodásával, az arisztokrácia térnyerésével, illetve a – gyakran az elszegényedett kis- és középnemesi rétegből városba költözötték alkotta – hivatásos hivatalnokréteg kialakulásával már részben átalakult, s ez a város vezetésére, sőt a városi hivatalrendszerre is hatással volt.³⁹

Az 1848-as márciusi polgári forradalom eseményei,⁴⁰ majd az áprilisi törvények Kassa tisztújításának rendjében is változást hoztak. Az 1848. évi 23. tc. alapján a szabad királyi városokat nagyságuk szerint rangsorolták, és a lakosság számához kötötték a helyi tanácsai képviselőket. Az új törvény szerint Kassa közepes nagyságú városnak számított a maga 13200 lakosával, így összesen 85 képviselőt választhatott meg. A választási reform ugyan emelte a választásra jogosultak számát, de csak mérsékelten. Kassán a választást 1848. május 25-én tartották az új szabályozás szerint, miután kijelölték a 4 választóközteret és ezek elnökeit, akik mind magas rangú arisztokraták voltak. Az új rendszerben a megválasztott tanácsot kettéosztották polgári (politikai)-gazdasági tanácsra és bírói tanácsra. Az előbbi élén a polgármester állhat képviselővel és a város főkapitányával, az utóbbi élén a főbíró további öt képviselővel. Az ügyek kétfelé osztása az ügymenet gyorsítását szolgálta, illetve a teljes hivatali ügyvitelt racionalizálta.⁴¹ Az 1848 szeptemberében bevezetett statárium és a katonai mozgósítás, majd a későbbi harcok keresztülhúzták a városi hivatalrendszer további reformját. A szabadságharc idején, pontosabban 1848 októberétől egy új hivatal jelent meg az adminisztrációban, a városi Honvédelmi Bizottmány. Elnöke maga a polgármester volt, tagjai a tanácsból kerültek ki, így a belső tanács irányítása alatt állt, saját jogkörrel nem rendelkezett, így adminisztrációja sem különült el a tanácsétól. A városi adminisztráció viszonylag rövid, néhány éves magyarrá válási folyamatának csúcsa az 1848-49-es iratkezelés lett. Míg a hivatali nyelvváltás (1841) idejében a városi adminisztráció igencsak tarka képet mutat a nyelvhasználat

39 Mestská správa i. m. 26.

40 A kassai márciusi eseményekről bővebben: *Czoch G.*: Városi tisztújítás Kassán 1848-ban i. m. 1122–1124.; *Wick B.*: Kassa története és műemlékei i. m. 193–195.

41 Mestská správa i. m. 25., 37. Ezt a gyakorlatot a város korábban is már használta, de most rendeletet alkotott róla.

tekintetében, addig 1848-ra, kiváltképp április hónapot követően a teljes hivatalnokréteg szinte kizárólag magyar nyelven érintkezett egymással.⁴² Ez a folyamat nem tartott sokáig, mivel a fegyverletételt követően, Péchy Imre császári főhadbiztosnak, a város megbízott parancsnokának 1849 augusztusában kiadott utasításai alapján a városi adminisztráció visszatér a latin nyelv használatára, majd októberben teljeskörűen kötelezővé teszi a német nyelv használatát.⁴³ A nyelvváltáson túl, ami valóban megrengette a városi hivatalokat, az maga a háborús helyzet, a beszállásolás, a seregek ellátása, az egyes hadmozdulatok pusztításának helyreállítása volt, illetve egyéb fontos aktuális feladatok elvégzését célozta. Ezek számos konfliktushoz vezettek mind a város társadalmában, mind a hivatali rendszerében, amely a város vezetésétől is új, innovatív megoldásokat követelt. Mindamellet a szokásos ügyvitelt, adminisztrációt, a mindennapi ügyeket is szükséges volt intézni, a városi hivatalt tehát jókora többletfeladat terhelte.⁴⁴

Az osztrák és orosz csapatok bevonulásának kezdetén a tisztújítás függetlenségét és a törvénykezést is átszervezték. A városok élére egy új tisztségviselőt, a vármegye fölött is döntési joggal felruházott elnököt választottak, aki az elfoglalt területeken már 1849-ben megkezdte működését. Kassán ez az ember Rüdiger orosz tábornok hadbiztosa, a már említett Péchy Imre volt.

A Bach-korszak alatt a polgári közigazgatás teljes mértékben a katonai parancsnokság alá lett rendelve. A polgármestert és a tanácsnokokat is a megyei császári biztos, később, a Haynau-korszak végén a kerületi főbiztos (kerületi főispán) jelölte ki. 1850. január 9-én a városháza tárgyalótermében ünnepélyesen kihirdették az 1849. március 4-én Olmützben kiadott alkotmányt, amelyet németül, magyarul és szlovákul is terjesztettek a városi lakosság körében. A katonai Kassai kerület kialakításával Kassa továbbra is adminisztrációs központ maradt, de függetlensége elvesztésével. Kassán új hivatalok jelentek meg, amelyek nem tartoztak számadással a városnak. A csendőrség, pontosabban Rendőrségi Igazgatóság (K. k. Politzeidirektion in Kaschau)⁴⁵ bevezetésével a hagyományos városi rendvédelmi szervezet, a városi kapitányság elveszíti jelentőségét. A városok közigazgatását szabályozó 1850. és 1851. évi törvény előírta, hogy a városi hivatalok tanácsnokait választással vagy kinevezéssel lehet kreálni, ez a gyakorlatban legtöbbször kinevezéssel történt

42 A kassai hivatali nyelvhasználatról a 19. század 40-es éveiben részletesebben: *Kőmíves Tibor*: „Vale lingua latina”: Používanie latinčiny v meste Košice v rokoch 1830–1860. In: *Stretnutie mladých historikov II. Priešečníky spoločnej histórie krajín V4*. Szerk. Bernadeta Fabová, Mikuláš Jančura. Košice 2013. 26–33.

43 Részletesebben: *Kőmíves Tibor*: A közigazgatás újjászervezése (1860/61) két eltérő státusú városban: Kassa és Miskolc a kiegyezés előtt. *Történelem és Muzeológia – Internetes Folyóirat Miskolcon* 3. (2016) 41.

44 A szabadságharc katonai terheiről Kassán betekintést ad: *Kőmíves Tibor*: Város és háború. Kassa város katonai terhei 1848/49-ben a magisztrátus iratai alapján. *Történelem és Muzeológia – Internetes Folyóirat Miskolcon* 4. (2017) 68–89.

45 A Rendőrségi Igazgatóság iratanyaga Kassa Város Levéltárában: AMK, Fond: Policajný kapitanát mesta, 1857.

meg. Kassán a városi törvényszéket feloszlatták, a képviselő-testületbe 24 tanácsnokot választottak élethossziglan, de ha közülük valaki meghalt, akkor már nem választhattak helyére más a polgárok, hanem a helytartótanács kinevezés útján töltötte be helyét.⁴⁶ Kassán a polgármester és a főbíró tisztiségének összemosódása szintén a Bach-korszakra tehető, amikor a városi önálló bíraskodás megszűnésével a városi adminisztráció vezetését nem a bíró, hanem teljes mértékben a polgármester veszi át. A városi bírói hatóság gyakorlatilag megszűnt, a főbírói tisztség névlegesen ugyan, de megmaradt, az utolsó főbíró, Czító Dániel 1872-ben köszönt le hivataláról. A főbírói hivatal megszüntetését az 1871. évi 32. tc. szabályozta, amely más városi törvényhatóságokat is megszüntetett, így a városi törvényszéket, a hóstáti (külvárosi) bíróságot és a mezei kapitányságot is.⁴⁷

A neoabszolutizmus utolsó éveiben a Habsburg Birodalom vezetőinek át kellett gondolniuk a fennálló centralizációs törekvéseket, és be kellett látniuk, hogy nem csupán társadalmilag, de gazdaságilag is lehetetlen fenntartani ezt az állapotot. A külpolitikai események, mint a vesztes piemonti-francia háború és Lombardia tartomány elvesztése a közvélemény számára is világosan megmutatta Ausztria nagyhatalmi törekvéseinek kudarcát. Bach belügyminisztert 1859 augusztusában váltották le, és a helyére kerülő galíciai lengyel származású Agenor Gołuchowski gróf sokkal több megértést tanúsított a nemzeti mozgalmak törekvéseivel szemben. Az ő javaslatára kezdeményezett a Habsburg-kormányzat párbeszédet a magyar konzervatív csoportok prominens szereplőivel (Desseffy Emil, Szécsen Antal, Apponyi György, Majláth György grófokkal), és ő javasolta a községi törvény mielőbbi életbe léptetését is, együtt a hivatalnoki karnak az alkalmatlan vagy nem feddhetetlen hivatalnokoktól való megtisztításával (kezdeményezte, hogy az állami hivatalnokokat elsősorban országon belüliekből kell választani).⁴⁸

Az októberi diploma, amely 1860. október 20-án látott napvilágot, rögzítette, hogy az uralkodó törvényhozói jogait csak az országgyűlések és a birodalmi tanács közreműködésével gyakorolja, tehát ismét engedélyezi az országgyűlés összehívását, és visszaállítja az 1847-es vármegyrendszer is.

Az alkotmányosság visszaállításának első jeleként 1861. év elején kezdték újra magyarul vezetni a város tanácsülési jegyzőkönyveit, a legszembetűnőbb változásként visszatérhettek az 1849-ben eltávozott tisztviselők, ezáltal az 1861. január 5-én tartott első nyilvános közgyűlésen Desseffy Ferencet, az 1849 februárjában „megromlott egészségi állapotára” hivatkozva lemondott polgármestert⁴⁹ bízzák meg ismét a tisztújítás levezénylésének elnöki tisztével.⁵⁰ Desseffy Ferenc egyébként egy évvel korábban is a hivatal tagja volt,

46 Mestská správa, i. m. 44–45.

47 Abaúj-Torna vármegye i. m. 95.

48 *Deák Ágnes*: Nemzeti egyenjogúsítás 1849–1860. Bp. 2000. 315–316.

49 Mellékelte orvosi bizonyítványát is. AMK R/2 Prot., 1849. n. 259.

50 AMK R/2 Prot., 1861. n. 1.

egy alacsonyabb rangú hivatali funkciót töltött be Kassa tisztikarában, községképviselő volt 1860-ban.⁵¹

A közgyűlés a tisztújítást az 1848. 23. tc. alapján titkos szavazással döntötte el. Dessewffy elrendelte a viszonylag magas vagyoni cenzushoz kötött jogosultak összeírását. A törvény alapján a 17 150 lakos közül 987-en voltak választásra jogosultak, a teljes lakosság 5,7%-a. A lakosság létszáma alapján 94 tagot választhattak Kassán a városi hivatalba. Az első szabad tisztújítás még császári komisszárius jelenlétében zajlott, aki azonban nem szólhatott bele a folyamatba. A választásnál egyrészt felmerült az általános restauráció lehetősége, miszerint a teljes magisztrátust cseréljék le, legyenek általános választások, másrészt olyan javaslat is született, hogy csak az 1848 óta megüresedett pozíciókat töltsék fel. A döntés alapján a Bach-korszakban megválasztott hivatalnokok csak abban az esetben voltak hajlandók lemondani tisztségükről, ha a nekik járó járandóságokat továbbra is megkapják.⁵² Az 1861. január 23-tól 1861. február 6-ig tartó választás alapján rövid időre Luzsénszky Pál 1849-es kormánybiztost választották polgármesternek, később ő lesz Kassa város országgyűlési követe. Néhány tanácsnok, aki 1860 előtt is tanácsstag volt, pozíciójában maradhatott az enyhülés időszakában is.

A hivatalrendszer működése a vizsgált 31 év alatt olyan változásokon ment át, amelyek jelentősen megváltoztatták a városi hivatalrendszert. A középkori szabadságjogokat folyamatosan korlátozták, amelyeket Kassa igyekezett visszaszerezni. A 19. század 30-as és 40-es éveiben a város próbálta elérni, hogy a tisztújítás ne legyen az udvar engedélyéhez kötve. A tisztújítás és a városi hivatal első teljes racionalizálása az 1848-as áprilisi törvények alapján kezdődött meg, amely a Haynau-, majd Bach-korszak alatt a teljes központosításba ment át. 10 év elteltével, az enyhülés kezdetén folytatódhatott a már megkezdett modernizációs folyamat, amely később az 1867-es kiegyezés után az 1870. évi XLII. törvénycikk 1872-es bevezetésével fejeződött be.

Felhasznált szakirodalom és források

Abaúj-Torna vármegye és Kassa. Szerk. Borovszky Samu. Bp. 1896.

Archív mesta Kassa (AMK, Kassa város levéltára, Szlovákia) vonatkozó fondjai
Az első magyarországi népszámlálás 1784–1787. Szerk. Danyi Dezső – Dávid Zoltán. Bp. 1960.

Bácskai Vera – Nagy Lajos: Piackörzetek, piacközpontok és városok Magyarországon 1828-ban. Bp. 1984.

Bácskai Vera: Városok és városi társadalom Magyarországon a XIX. század elején. Bp. 1988.

51 Országos nagy képes-naptár 1861. évre. Szerk. Girókuti P. Ferencz. Pest 1861. 491.

52 Mestská správa, i. m. 48–49.

- Czoch Gábor: A polgárság és a polgárjog változásai Kassán a 19. század első felében. In: „A városok szíverek.” Tanulmányok Kassáról és a reformkori városokról. Bp. 2009. 94–148.
- Czoch Gábor: A város mint földesúr. Kassa és falvai a jobbágyfelszabadítás előtti években. Korall 50. (2012) 63–81.
- Czoch Gábor: A városi identitás és a polgárság nemzeti hovatartozásának kérdése Magyarországon a 19. század közepén. In: Nemzet a társadalomban. Szerk. Fedinec Csilla. Bp. 2004. 49–65.
- Czoch Gábor: Kassa polgársága a 19. század első felében. Limes 11. (1998) 2–3. sz. 55–86.
- Czoch Gábor: Területi és térszerkezeti változások Kassán a 19. században. In: Parasztok és polgárok; Tanulmányok Tóth Zoltán 65. születésnapjára. Szerk. Czoch Gábor – Horváth Gergely Krisztián – Pozsgai Péter. Bp. 2008. 43–60.
- Czoch Gábor: Városfogalom, városok és polgárság a reformkorban. In: 50 éves a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem 1998. okt. 1-3. ülészak, I–III. Szerk. Temesi József. Budapest 1998. II. 1179–1193.
- Czoch Gábor: Városi tisztújítás Kassán 1848-ban. Századok 149. (2015) 1113–1133.
- Deák Ágnes: Nemzeti egyenjogúsítás 1849–1860. Bp. 2000.
- Dobszay Tamás–Fónagy Zoltán: A rendi társadalom utolsó évtizedei. In: Magyarország története a 19. században. Szerk. Gergely András. Bp. 2003. 57–124.
- Granasztói György: A dunai térség városodása (16–18. sz.). Demográfia 3–4. (1989) 157–187.
- H. Németh István: Kassa város archontológiája – Bírák, belső és külső tanács 1500–1700. Bp. 2006.
- Halaga, R. Ondrej: A kassai városi könyvek (1394–1737). Levéltári Híradó 7. (1957) 3–4. sz. 518–537.
- Halaga, R. Ondrej: Vývoj jazykovo – národnostnej štruktúry Košíc. Separátny výtlačok z Historického časopisu. Historický časopis, 30. (1982) 4. sz. 3–20.
- Henszlmann Imre: Kassa, szabad királyi város. In: Magyarföld és népei. Föld- és népismereti, statisztikai és történeti folyóirat. 1. füzet. Pest 1846. 15–20.
- Hospodársky život v Košiciach v rokoch, I. Szerk. Mihóková, Mária. Kassa 1984.
- Kállay István: A városi önkormányzat hatásköre Magyarországon 1686–1848. Bp. 1989.
- Kállay István: Városi bíraskodás Magyarországon 1686–1848. Bp. 1996.
- Kiss László: A szlovák nemzeti tudat születése. Acta Academiae Paedagogicae Agriensis XXXII. Szerk. Gebei Sándor. Eger 2005. 33–50.
- Kőmíves Tibor: „Vale lingua latina”: Používanie latinčiny v meste Košice v rokoch 1830–1860. In: Stretnutie mladých historikov II; Priešečníky spoločnej histórie krajín V4, ed. Bernadeta Fabová, Mikuláš Jančura, Kassa. 2013. 26–33.
- Kőmíves Tibor: A közigazgatás újjászervezése (1860/61) két eltérő státusú városban: Kassa és Miskolc a kiegyezés előtt. Történelem és Muzeológia – Internetes Folyóirat Miskolcon 3. (2016) 38–47.

- Kőmíves Tibor: Város és háború – Kassa város katonai terhei 1848/49-ben a magisztrátus iratai alapján. *Történelem és Muzeológia – Internetes Folyóirat Miskolcon* 4. (2017) 68–89.
- Kőmíves Tibor: „Búcsú a latin nyelvtől”. A kassai közigazgatás nyelvváltása 1840-ben. *Fórum – Társadalomtudományi Szemle* 12. (2010) 2. sz. 95–106.
- Mestská správa v Košiciach v rokoch 1848–1945. Tematická bibliografia. Összeáll. Kirst, Jozef–Potemra, Michal. Kassa. 1984.
- Nagy, Ludovicus: *Notitiae Politico-Geographico-Statisticae Incllyti Regni Hungariae partiumque eidem aduexarum, I–II*. Buda 1828.
- Országos nagy képes-naptár 1861. évre. Szerk. Girókuti P. Ferencz. Pest. 1861.
- Osváth Gyula: Adalékok Kassa város közzogi helyzetéhez és közigazgatási szervezetéhez I. Lipót koráig. Kassa 1918.
- Osztetky Dénes: A hazai polgárság társadalmi problémái a rendiség felbomlásakor. Bp. 1935.
- Plath, Johann: *Kaschauer Kronik*. Kassa 1860.
- Pozsgai Péter: II. József népszámlálása Abaúj-Torna megyében. In: *A KSH NKI 2004. évi Történeti Demográfiai Évkönyve*. Szerk. Faragó Tamás – Őri Péter. Bp. 2004. 83–155.
- Seiz, Johann Christian: *Ungarischer oder dacianischer Simplicissimus vorstellend seinen wunderlichen lebenslauff und sonderliche begebenheiten gethauer reisen*. Lipcse 1854.
- Vörös Károly: A magyarországi társadalom 1790–1848. In: *Magyarország története 5/1–2. 1790–1848*. Szerk. Mérei Gyula – Vörös Károly. Bp. 1980. 1. 547–601.
- Wick Béla: *Kassa története és műemlékei*. Kassa 1941.

Mellékletek

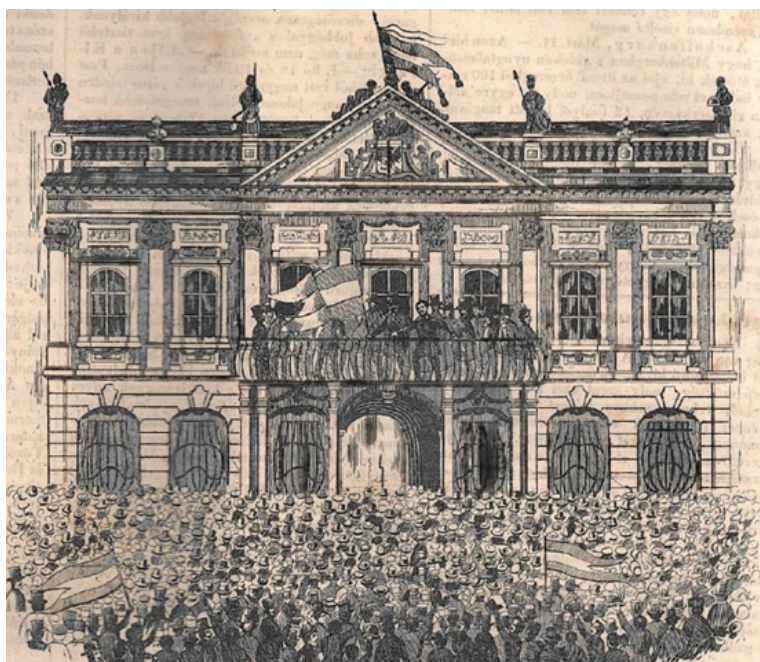
Szabad Királyi Kassai Városi Helytartótanács, és Szolgálatban, Litnek
 éves fizetvénye 300. forint felül nem haladna, és kék folyó évi
 Februarius 16-án 5253. szám alatt kelt feljebbírói Rendelés
 értelmében, egy évi fizetésről számizandó 25. századoli, vagy is egy
 negyed drágasági járulékkal részvélendnek személyzeti jegyzékbe.

Szám.	Név	Évi fizetés		25. századoli vagy is egy negyed drágasági járulékkal		Eszközök
		f.	s.	f.	s.	
1.	Várjon László másod aljegyző.	300.	"	75.	"	
2.	Mihályi Ferenc városi írnök.	200.	"	50.	"	
3.	Dobhamer József Lajstromozó.	250.	"	62.	30.	
4.	Mészáros Gáspár írnök.	200.	"	50.	"	
5.	Földes László I ^o .	200.	"	50.	"	
6.	Felcséti János I ^o .	200.	"	50.	"	
7.	Szilágyi János I ^o .	200.	"	50.	"	
8.	Fischer János írnök.	150.	"	37.	30.	
9.	Jánosovics Antal I ^o .	150.	"	37.	30.	
10.	Dobay László tiszti fő ügyész.	300.	"	75.	"	
11.	Földes József Uradalmi ügyész.	300.	"	75.	"	
12.	Hudák Ignác házamverő tiszt.	300.	"	75.	"	
13.	Varga János Uradalmi írnök.	200.	"	50.	"	
14.	Ugyan az mint falusi Árváldandó.	80.	"	20.	"	
15.	Dellaagh József Építész.	300.	"	75.	"	
16.	Ugyan az mint vait iskolatanító.	300.	"	75.	"	
17.	Alexander József bírói könyvi írtató.	300.	"	75.	"	
18.	Dadányi József azon hivatalos írnök.	100.	"	25.	"	
19.	Reizer József építnök.	300.	"	75.	"	
20.	Illés András házvezető.	200.	"	65.	"	
21.	Gömty József utak és határ ügyelő.	250.	"	62.	30.	
22.	Dulhátz Mihály városbíró.	200.	"	50.	"	
23.	Vastó Miklós I ^o .	200.	"	50.	"	
	Összesen			1310.		

1. kép: Városi tisztviselők fizetési jegyzéke, 1848. márc. 9.
AMK R/2 Mag., 1848/1789.

2. kép: Az 1846-os tisztújítás eredményének hirdetménye, 1846. AMK R/2 Mag., 1846/1131.

3. kép: Népgyűlés Kassán a városháza előtt 1848. március végén. A város elöljárói kítűzik a nemzeti lobogót. Képes Újság, I/13. sz. 1848. márc. 25.